

# AtaGUGu akpala 10<sup>ja</sup> kajinjgaari

**Atəbaturka,**

gı tı shee anyin nsala apá ujunii nı, akələ ujunii nı n'ikoloji bañunii nı. Atəbutəna (Benee na Togo) nı, ba tı laa ılaabaaru kabɔ na qoo na ma, ama ıpiturka kañkem, abɔ de i na yiđe ñkələ nji. Gəñ ma, i san n'atu pāa naa alee ucinkärka ubumbɔnɔ ashee atu, GuGu akpala 10<sup>ja</sup> kajinjgaari nde.



Gı doo na GuGu gusùrá guđen ashee anyin: ujojo na gokoro kifaawu kandəndən abusaú 20 laj na faña atuyɔu. Ama atɔɔ na gusùrá gufɔlı, gı tı gı kɔɔ pî na spɔɔr, qadaa, alaafiya, ñkɔlì, bapi bagucérá, uriyɔu, acérá kilaabaaru, atigikrè, gisɔɔ na kifoto atɔɔ ce..., qaa gı cee na lee ma.



Foto : Pixabay.com CC0

**Gı wɔđa ılaabaaru basoñsono tuutuumma:**

- Nnyəmə GuGu bañunii kaketere a da enterneeti laj.
- I saa cei GuGu a taa wōđa 'icə-pərujala [applis] ashee atəncacau kinyipi [Android]: ipenti kabusaú n'uwələturka, faala ashee bere bañunii.
- Gı cə GuGu kabusaú ıturka kabumajkeli apele, bu doo 27. Ba kal bumajkeli 10 akpaaku bojo.
- Nnyəmə gı tı para abusaú de ikoloji 11 nı.

Nnyəmə gı tı kpede gı kɔɔ dôo na GuGu asùrá 10 bafɔlı ashee anyin. N'utur usoñsono ma!

Jî ma suuru na ñɔn anyinokalnama n'afañafɔlı na shee atu. Atunɔmba mbađee laj i nii sêra na ñɔn na shee atu ma, ba da mbusaú 3<sup>ja</sup> laj. **GU**

GuGu bañunii kaketere:  
[revue-gugu.org/index/](http://revue-gugu.org/index/)

Icəpərujala [applis]:  
[revue-gugu.org/sl/07.htm](http://revue-gugu.org/sl/07.htm)



*GuGu kajkulo na bandiyar  
TSASKE Marteeŋ*



Foto : GuGu kajkulo



# Añonojo n'arè doo de na pi

Đoo buja bukuli tuutuuma na gəj  
iñonojo ba ña gatəna laj ma.

**naaBYñAl** = buja **naa ba ye**  
**ñum annabi lsa**

**AlAkanjkem** = buja **annabi lsa**  
**abuñuma kanjkem**

Tc na 10000 - 6000 naaBYñAl :  
Arè a cee na jı guyee ku na laa  
iñonojo bañonja bakɔrɔ Garifont-  
təna kagunyisonolanj na Garifon-  
təna ni. Kebere kə ba cee jee  
akɔrusñejca na, na kə

ba cee yee iñuyuñ-  
ca ndee ba tɔji  
n'iñonojo ma na.



*Doododo kəbere ba laa akɔrlaaja  
gubunwəla kagumana laj*

Ka gi təñe ay tam ndee bere ba  
səba na dəu iñonojo ma na. Ayoko  
isəbaka ndee ni ba buja na dəu  
iñonojo Garifontəna ni ma, i lee  
iwa kabushet bu. Garifontəna ni  
kija, idé lee ncé nnyɔñkra kakau.  
Nkpala nñɔñkənɔ nji ba na tine i  
baa gaja gapanya ni, akərə iñonojo  
ncən alaa gukɔrɔ na siir kamma-  
na. Đaa gəj ma i na kə iñonojo  
kanjkulo.

Đaa 2300 naaBYñAl : Ejipti kaa-  
təna ni, ba laa ntala nden laj na  
fanja səriya wàà, ba buja dəu  
iñonojo, acaaru pi n'iyé naa alaa  
gukɔrɔ alugo.

Đaa 1650 naaBYñAl : Ba ñon Biiblə  
ni wàà, gukɔrɔ gu lee gujɔ  
guñerə gudən ku. (Usəbu 43:11)



Foto : Keith Schengili-Roberts CC-BY-SA-2.5

Đaa 1600 - 1700 AlAkanjkem : Ba  
kɔc tí ñə wàà, k'í lee doole na ba  
kə iñonojo naa alaa akɔrusñejca  
idən na. Đoo buja buñonja ni, ba  
tuña ayee daa ba naa cê gukɔrɔ  
kakau ndee i lée iñonojo doole ba  
dù gukɔrɔ n'asəla afələ fələ ma.

1851 : Cəoci ni kuñono ndee ba  
na yida wàà, [L. L. Langstroth] ma,  
a kal ikpataku bajala banan  
daa kaadər ma, ashee iñonojo ba  
tì dû bakɔrusñejca. Gaja 1853, a doo  
n"uyeu n'ukalnama kambupá  
ashee iñonojodəuka. Tc na ñkəlé  
nde, ba səba na kal ikaadər na  
nyau na lam ifc na shee iñonojo ba  
fəl gishəbu. Iñonojo kə ba kɔc na  
cə bakɔrusñejca asəu ifc de na.  
Kanjkem, kə ba kɔc na pala  
ikaadər ba pâtər na ñkau na.



Foto : pixabay.com CC0

*Iñonojo kaadər laj*

Urɔj : llomo tuutuuma i da ba na  
laa na gukɔrɔ kuyɔgu awu itam  
mbadée ba cee fəl ma. Acəñe i  
wuñra riiba ashee iñonojo bañəuju  
ba ta naa təbə na bakɔrɔ kidaaka  
na ce na buñui bere ba na fum  
iware ma. Iñonojo bañe ba na sə  
afumyɔkɔ laj na təbə təbə ma, i  
na pala ayoko de i na ñum gishə-  
bu. 



Foto : Münster, Sebastian, Cosmographia CC0

*Iñonojodəuya doododo kafoto laj*



Foto : Pollinator CC-BY-2.5

*Gukɔrɔ kidaaka titan laj  
na mana*



## Aŋoŋo na gukɔrɔ kabulipikudaka

anii	<i>français</i>
aŋoŋo	<i>abeille</i> 
nsəla	<i>œuf</i>
ashɛŋɛ	<i>larve</i>
akoro	<i>mâles</i>
nnari	<i>femelle</i>
uŋoŋo 'bana	<i>reine d'abeilles</i>
aŋumì	<i>qui donne</i>
	<i>naissance</i>
batənleeja	<i>travailleurs</i>
ipe lıbilıbı	<i>antenne</i>
ıpıdı	<i>pattes d'insecte</i>
ımaŋca	<i>dard, aiguillon</i>
bushemè	<i>poison, venin</i>
bucacaacato	<i>nectar</i>
néktaa	<i>nectar</i>
gısorfuro, polen	<i>pollen</i>
mmana, siir	<i>cire</i>
asəla kaŋku	<i>alvéole</i>
ŋkɔruŋɔŋɔ	<i>rayon</i>
gukɔruŋɔŋɔ	<i>rayon qui contient du miel</i>
aðakaa, ŋkau	<i>ruche</i>
ıradı	<i>traverses</i>
gukɔrɔ	<i>miel</i>
uŋoŋodəuya	<i>apiculteur</i>
uŋoŋodəuka	<i>apiculture</i>
ıyɔ kapɔmpı	<i>enfumoir</i> 

## Ketere

Gufaŋa Gufɔlì .....	mbusaú 1
AtaGufu akpala 10 <sup>ja</sup> kajinggaari	
Üyɔ doo de na pı ..	mbusaú 2
Aŋoŋo n'arè doo de na pı	
Gufaŋa Gufɔlì .....	mbusaú 3
Aŋoŋo kabulipikudaka	
Ayɔkɔdəuka .....	abusaú 4 - 5
Iŋoŋo badəuka ashee gukɔrɔ	
Ngóli .....	mbusaú 6
Üyɔ abɔriyɔka ....	abusaú 8 - 9
Iŋoŋo	
Üyɔ bumaa .....	mbusaú 11
Iŋoŋo ifilim n'abupá nı	
Alaafiya .....	abusaú 12 - 13
Gukɔrɔ guloka	
Üyɔ qaa ba qa ma	mbusaú 14
Iŋoŋo Garidontəna nı	
Bapi bagucérá ..	abusaú 16 - 17
Gukamakama n'acérá	
Đadaa kujıu .....	mbusaú 18
Nkɔrɔ	
Gisɔɔ na kifoto .....	mbusaú 20
Iŋoŋo n'arè	



## Mentions légales

### Gufaŋa Gufɔlì

est une revue en langue anii. Son nom de marque est (le) GuGu. GuGu n'est pas une publication à but lucratif, mais plutôt un service pour encourager l'alphabétisation dans le contexte du "projet anii de SIL à Bassila".

ISSN: 1840-6610

Dépôt légal : 5426 4<sup>ème</sup> trimestre 2011, Bibliothèque Nationale du Bénin  
tirage : 155 exemplaires

GuGu est édité, mis en pages, publié, imprimé et produit par SIL à Bassila.

© 2018 SIL à Bassila

Responsable et Rédacteur en chef : ZASKE Martin  
SG de rédaction : ZASKE Stefanie  
Chef correcteur : ATTI KALAM Hakimou  
Chef distribution : BABABODY S. Nouhoum  
Mise en pages : FAFANA Moumouni, ISSIFOU S. Moustapha, ZASKE Martin

Adresse : GuGu  
SIL  
B.P. 50  
Bassila  
République du Bénin

Mél: info@revue-gugu.org  
Web: www.revue-gugu.org  
Tél: 00229 / 66.66.11.11 MTN (WhatsApp)  
00229 / 64.66.11.11 Moov

Il est prévu que GuGu soit publié par affichage sur des murettes de lecture. Ainsi, la revue est accessible librement et gratuitement à la population anii. La vente en détail n'est pas prévue. Le prix nominal est 2000 F CFA par copie.

Les abonnements - de cinq éditions - sont disponibles sur demande au service clientèle au prix de 10.000 F CFA plus frais d'envoi et d'emballage. SIL se réserve le droit de limiter la vente ou les abonnements aux personnes ou structures engagées dans l'alphabétisation.

Les quatre pages de publicité par édition doivent servir d'abord à l'éducation de la population. Ils peuvent servir également à soutenir les frais de production. La direction de GuGu se réserve le droit de refuser toute publicité qui ne correspond pas aux buts d'éducation.

GuGu encourage les lecteurs à écrire à la rédaction à : lecteurs@revue-gugu.org

Les lettres de lecteurs peuvent être publiées - sauf si l'expéditeur a exprimé clairement son refus. La rédaction se réserve le droit de réviser les lettres pour la clarté ou selon la place disponible.

Les articles qui arrivent sans commande deviennent une proposition à la rédaction. La rédaction décide librement de leur utilisation.

SIL est autorisée à afficher la revue GuGu en public dans la Commune de Bassila selon la délibération BS2011/N°14/MB-SG du 31 mars 2011 et selon l'autorisation du Maire de ladite Commune datant du 12 avril 2011.

L'affichage en public au Togo dans la Préfecture de Tchamba est autorisé par le Préfet de Tchamba selon l'autorisation N° 169/2011/P-TCH.- du 23 mai 2011.

### L'équipe:

GuGu est produit en équipe. Cette édition n° 10 a été préparée par:

- ZASKE Stefanie et Martin



- ATTI KALAM Hakimou



- ISSA AZIZ Rahaman



- BABABODY S. Nouhoum



- FAFANA Moumouni



- IBRAHIM INOUSSA Malokia



- ISSIFOU Rahinatou



- ADAM BOURAÏMA Gafarou Agaïbou



- ISSIFOU SOUMANOU Moustapha



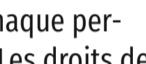
- ADJANAİYO MOUSSA Karim



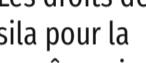
- BABA BODY Salimatou



- IDRISSEOU Mounifatou



- ISSIFOU SOUMANOU Rachida



- DRAMANE Moustafa



- VAN DAM Marye

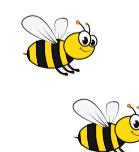
Les droits d'auteur appartiennent à chaque personne qui a créé une partie de GuGu. Les droits de publication appartiennent à SIL à Bassila pour la plupart des articles et des illustrations, même si l'auteur est nommé avec une illustration. Pour les exceptions, voir la notice avec les illustrations ou voir ci-dessous. L'équipe remercie les propriétaires des droits respectifs et les auteurs qui mettent leurs œuvres en domaine public (CC0) ou sous licence CC ou qui nous ont donné permission.

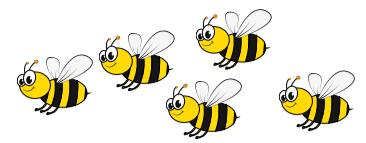
Nous présentons de nombreuses illustrations sous licences différentes Creative Commons (abréviation CC). Les détails peuvent être trouvés ici : <https://creativecommons.org/licenses/>

Le logo "GuGu" est enregistré et protégé chez BUBEDRA Bénin, tous droits réservés.

GuGu est créé dans le but de la libre circulation maximale. Pour des raisons de droit, il est formellement interdit de copier, extraire ou modifier cette édition entière ou partielle sans accord écrit de SIL, sauf parties en licences libres. Tous droits réservés. N'hésitez pas si vous avez des propositions pour reprendre GuGu ou certains articles dans le cadre de l'alphabétisation ; prenez contact avec le responsable pour trouver la formule qui convient.

GuGu





# Iñono badəuka ashee gukɔrɔ

I ñeu iñono ayɔ̄ aa ? Gi ñe wàà, bère tuutuma ba tì ñeu icirí, ibɔ̄ri n'alukɔ̄ ndee i saa ma. Ama baðəuka iñono kë ba yɔ̄gɔ̄ na. Gi wa na bañojodəua banyiñ badən na ba kuða ñaa ba na lee na ñeu pì ma, ashee atu.

**Atayà UMOORU Seidu afaawu**  
Uñono UMOORU Seidu Bashidjì nkélè Ajegulé a lè wàà : "N sèba iñono baðəuka buja kotoku-banyiñ-n'ınan na ikotoku-banyiñ-n'ınan [2004 - 2005] n'igbe ONAB."

**Daa ba na ñeu iñono ma**  
U ta naa yêe a sêba iñono baðəuka, u na kal aðakaa ajala na. Naa ayee akorunyɔ̄jɔ̄cɔ̄ ikonɔ̄ koo anapənatolo acɔ̄cɔ̄ ncen, naa aye raða ıradı ipi ikolom naa asəu akpaaku atər ntala koo ubɔ̄lu naa gusərə gu pàá tì tîne na. U boño gani ma, akı tâa aðakaa ñe ati yee ayucéra ndee laj aðakaa ñe a yô asə ma, atər.



Tɔ̄ na bɔ̄kɔ̄ banyiñ na ce añorɔ̄ apélmè ni, iñono ba tè ba pì ati kpa ncen. Gani kañkem akı kɔ̄ kâl aðakaa abumbɔ̄nɔ̄ ndee 'ula-mu u lée mete ñen [1 m], katəntən kubɔ̄du isəna ishinyiñ [40 cm], kuloñ isəna akoo-na-tèb [30 cm] ma. U boño ma, akı yêe atala koo litiri ñen kíkpala bañiñ ayiu, atər aðakaa abumbɔ̄nɔ̄ naa a pàá sê gatəñkɔ̄nɔ̄ laj na, guce laj.



U boño ma, akı sâra na tuña aðakaa ajala u taa ashee iñono ma. U ta tì ñe wàà, ba kpa ncen, akı yêe giñibɔ̄ñ gïdən ace. U kpa ma, akı yîde aləñ na pì cei, naa akara gukɔrɔ̄ gulaaka kayɔ̄kɔ̄, adu utonu n'anapənatolo n'iyó kapɔ̄mɔ̄ri ni. U ta ñe wàà, iyó ñe i tì kañkér, akı tâa i ace ati na wu pì. Iñono mbaðee ba ñaa aðakaaajala ñe kanukɔ̄kɔ̄ laj ma, baðe ba cûu akpa ncen. Akı tâa aðakaa ñe ashew n'abumbɔ̄nɔ̄ sul.



U kpa ma, akı tîne ajala kupi naa alaa kuraði na kùjøjo na raða abumbɔ̄nɔ̄ ni. Iñono mbaðee ba saa ma, akı shér pì afur abumbɔ̄nɔ̄ ni. U boño ma, akı tâo abumbɔ̄nɔ̄ kuraði ndee i saa fɔ̄i ma, asəu awaða naa atɔ̄ kupi aboño asəu. U boño na yee á shéu ma, akı tî mbɔ̄ akpəða kpəða iñono mbaðee ba saa apatər akı ma, naa akim upampañja ati fuba akayɔ̄kɔ̄ akara ifɔ̄lì ari n'ufalja.

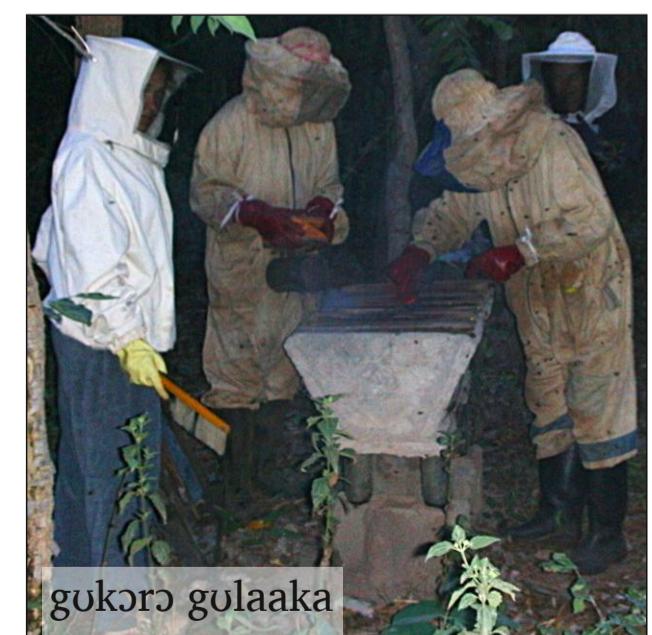


Gani kañkem, iñorɔ̄ ırıu n'ırıu akı tì cê na kiðe na pempeñje. Ukiðu ñe ni, u ta tì ñe wàà, i lee iñorikolom, akı yêe ushilé ace ati laa gukɔrɔ̄ apı n'afal.

## Daa ba na lee gukɔrɔ̄ kantəma ma

U ta naa yêe a lée gukɔrɔ̄ kantəma, ayɔ̄kɔ̄ ndee ba na lo ma, i noo : Gukɔrɔ̄ gulaaka katoko, akɔ̄ðəkɔ̄ñ ifuka, anye kambɔ̄ñshı, iyófugoka kapɔ̄mɔ̄ri, anapənatolo, gapɔ̄piri gatineka n'ıradı, gatañja gasherka n'iñono na tɔ̄cı.

U kpa asəla n'iñono ma, akı yîde adu utonu n'anapənatolo n'iyó kapɔ̄mɔ̄ri. U boño ma, akı tâo akayɔ̄kɔ̄ ace n'aðakaa sul. U kpa ma, akı wû iyó afur pì. Ba ta rgê aðakaa ñe ni, akı tâo gapɔ̄piri na taða ıradı ñe giñidən na kakorunyɔ̄jɔ̄cɔ̄ na shér iñono mbaðee ba para gukɔrunyɔ̄jɔ̄cɔ̄ ma, na fur aðakaa ni. U boño ma, akı tâñjə giraði na kagukorunyɔ̄jɔ̄cɔ̄ kpogiti ni, akar gukɔrunyɔ̄jɔ̄cɔ̄ adu ncen. U boño ma, akı kɔ̄ na giraði giñe kaaduñdaka, naa alaa gifɔ̄li ale ñaa gəñ ma nɔ̄ halı ıradı ndee i wuða gukɔrɔ̄ ma, i tî fâa asaa iñiyiñ koo ırıu. Kë ba na laa ıradı iñunii na.



U boño ma, akı kɔ̄ n'aðakaa kupi ñe asəu. Gani kañkem akı tâa

kogiti n'akorunyējēcā atēbē upampa. Ati mbō akpēda kpēda iyo-jo mbađee ba para aki ma, akərə. U bojo ma, aki fôđo akayēkō-karaka naa akara ifōlī, akpede akayēkō iyunii, ataa akorunyējēcā na kogiti apı afal.

### Đaa ba na saja

#### koo ba na tum gukōrō ma

U ta naa yēe á sâja gukōrō gu cêm, u kpa afal ma, aki yēe gashēi iŋgadēe kinyine i səu gishēbu ma, leeke n'ibōlu unyu arađa leeke laj naa atēr gashēi gađe. U bojo ma, aki tī lâa akorunyējēcā na dū gashēi ni naa naa pađa pađa i na gapōc. Upadú de ni gukōrō guđe gu tī saja na fur leeke u tējē ma, ni. U pađa ađur ma, aki tâa i ati tī iŋku. Gaja ga lê wàà, ga kôđa asubaa ma, iđe saja ađur. Gaja ga kuđa ma, aki tâa akorunyēne de i saa ma, ati ko afum naa iŋojo bafōlī ba pâá tī wâga gafala na. U bojo kpaari ma, aki pî ati taa ku afur rōđba nđee a wuđa upi ma ni asəu. Na ce qaa bōkōi dēn na kaňkēm ma, aki tîne gukōrō guđe, akam kajīwa abəđa. Gani kaňkēm aki yēe gaalōj (biđōj) abumbōnō asoñsono naa aru gukōrō guđe ati.



#### iŋojo bađēuka n'ađakaa koo na iŋkau kaňfaanı

iŋojo bađēuka na iŋkau i wuđa riiba awu n'ađakaa. Kariiba na wàà, n tī lēj na wu ađakaa, na k'i lee na nawiya dēn na. l ta jî wàà, ađakaa na, guce gu tī səra anyem ni. Gani kaňkēm utođu u tuu səra ashī gađu ati nyōnna ađakaa de na kijōjo. \*\*\*



#### AMAÑFO Sulkifilu afaawu

Gı wa n'uŋono AMAÑFO Sulkifilu Nshem kampá ni, ađe lee ibōri kakiđeja n'iyojo bađēuka kaňkulo kanđiyar. A lē wàà : "Amawee akoňkaari ni na n səra aleeyuću nđee. Amaniya na gəj wàà, ma yēe apı na Nshem, i tu lēe aňfaanı tuutuumma ashee mpá. Uyuccu kaafala gabumbōnō iŋgadēe ni n cere ma, na ba na yida wàà, O.I.C.

Koňkaari koňkaari ni na n tī wa n'ušəmprē mpəu nfōnđyar dēn. Ifaawu mana ni, n'a tī yo wàà, n tī dēu iŋojo na laa gukōrō. Aň-



gukōrō gu tī cêm, kē ma na kē iſuňa na, n'iſuňa gi tī lē na rējē n'atēbawor, gəjci kē ma na kē iŋojo bađe gboo na. Gađui mpəu nfōnđyar de a kaňa n'atu ma na gəj. Amu n lee ka kanđiyar na kiđe na pī ılembəđuka na kutđju. l ta cîm gukōrō gulaaka kasâà, amu n na laa na shee pī naa naa faňa na pī qaa i na sara ma.

Gı qaa na ma na ce, n'atujono dēn a tī iŋe wàà, uyuccu u naa saa amu cei. Uyeu ni, na gi tī iŋe wàà, usoro dēn a qaa Benēe kampá nđee ba na yida wàà, Yawii ma. Ba ce caacaa dēn Gafontēna ni ma, a wu ka gukōrō katēma ni. Nđuli-

nya ni, a lee ka ariutaja bajika ni. Uni 'uyuccu u kō wu nđee gi na lo atiya ma. Gı ta ati kpa n'amawee ma, n'a na kuđa na shee atu wàà, iŋá ni, ađe antəma n kō kaňkēr.

Ijkēr na n yo na ma qaa ba na dēu iŋojo anyonna gishilikōnō, nawiya dēn k'a dâ ashee pī na ma. N tī səra atcā iŋojo qaa Bashidj ma, ace na qaa Carashi ma, na lōrī k'i lee na nawiya dēn na. Iŋojo ba sōlō àyō nđee ni ba qaa ma, kicaacaaca awu qaa ba cē gađulənjka ma. N ta lâa gukōrō guđo guđen ni, n tī rējē àyō nđee i yucca awu ma, kufətərē.

Đaa n kō ce ati yēe uyuccu de apele ma, kē ma lugo n'aŋgulō na. Bere mbađee ba na səla n'amu ma, ba



(foto : BABA BÖĐI Nuhum (5), FAFANA Mumuni (2)

tī jī kaňfaanı. Urōj k'i kō lee amunđənđen na. Sukuru kēbapi mbađee ba qaa uyubumbōnō kisukuru ni ma, ba tī pī ati na cam uyuccu na kpede na babɔcamka. N iŋe wàà, iŋojo bađēuka i wuđa aňfaanı tuutuumma ashee samaa aŋjunii. Đoodoođo atu baridono atashikiri na gəj gukōrō. ☺☺

Aňonka:  
BABA BÖĐI  
Nuhum,  
Bashidj





Ayokolaaja : FAFANA Mumuni

Aki ndee u na laa gukorɔ ma,  
aki na iŋonjo ba na təu.





# Kanal 3 Waama Anii

ŋê ma teelee dən ndee nı ba na lə anii kagikrə baa njəŋ ma.  
Teelee de na ba na yida wàà, Kanal 3 Waama.

## Unyaʊ ashee anii kagikrə kifaawu

Ishilé ɪ̄junii — bu 6:30 na bu 20:30  
Gajaka, bukɔŋkɔŋjè bukolom-na-gusaʊ, ba tı  
pı na laabaaru n'anii kagikrə.

Giteŋshile bukɔŋkɔŋjè ganaana-na-gusaʊ,  
ba tı pı na laabaaru n'anii kagikrə kokoo ba  
pî na faawu dən.



## Alaamishi — bu 7:00

Bukɔŋkɔŋjè kulumi gajaka, ba tı pı na faawu  
n'anii. Faawu de na ba na yida wàà, "Na galat".

## Arisəma — bu 11:00

Bukɔŋkɔŋjè təb-n'udən gajaka, ba tı pı na  
faawu, ama ŋkəŋ ifaawu ba tı fuba fuba  
bɔkɔl baa apaŋa na.

## Alahaqı — bu 14:30

Bukɔŋkɔŋjè bonyiŋ-na-gusaʊ, i wuḍa faawu  
ba na pı na ma gboo ma.

### ŋka na Kanal 3 Waama a da ?

Kanal 3 Waama agatənleedu ga da  
Kotɔnɔ na, ŋkələ ndee ba na yida  
wàà, Menɔtij ma. Asəla na gađui ba  
na yala saŋsi naa ba na yida wàà,  
stasiyon SONAKOP [station SONA-  
COP] ma.

I ta wôḍa Kanal 3 Waama abukaata,  
kê ma nɔmba mbađe :  
69 33 54 49 koo 95 72 84 53  
kokoo kê ma 97 22 22 86

# Аңоңо



Аңоңо а lee гакòи гадән jı ԛaa асуңа ma. Ama naa асәңкәла cei awu асуңа. A wuða ӏriði ikolom, awuða apra inan naa awuða inyine inun nđee 1 na һә gishebu ma. Іnyiу 1 да gonyiрепе na gonyi-sono laj, иріу 1 да ԛа алај gicuca.



A wuða ӏpe libilebi inyiw andi laj. Ini ni a na һore na ma, naa naa fom na ma gboo. A wuða ufelə qen ancena ni a na kem icaacaaca kabuto na du ma (nektaa). 'Iriði iкәнja inyiw laj, a wuða bushi bujala mbuddee ni a na du icaacaaca kagisorfuro (polen) ma.

Kebasempre ba ta wuða umanca nđee ba ta qâ nawiya qen ni, ba na cim na gakòi, abori koo arè ma. N'umanca na a na du bushe-me a ta cim bukç buðen. Bushe-me buðe bu na pi na gayoro ashee bukòi a cim ma. A ta têu arè koo abori, 'umanca u na qim qim. Kañojo ade cii, aduwaa agimompi gi na saa saa fòò, buto buðe bu ti sør. Ama a ta têu gakòi gadәn, a ti séra abo 'umanca alaa. Kasáà k'a cii na.



Аңоңо а ti yee nektaa

## Іңоңо бүјиу

Bukòi аңоңо a na jı ma na gөj, icaacaaca kabuto ba na yida wàà, nektaa ma, na kagisorfuro ba na yida wàà, polen ma. Аңоңо a taa séra asirësirë icaacaaca гiwan'-inyi-na-tèb laj gakòjkojì gaðjekonc ni. Uduú baa սpaña ni a ti séra alaa nektaa icaacaaca iny -na-tèb laj. A ta sîr icaacaaca ikotoku-beriu laj, a ti laa nektaa սdura qaa isëna иріу [3g] ma, ini ide shee gukòr gisëna гiðjekonc [1g]. Аңоңо qen a ta һә àyó iden 1 na pi ashè gaðu gaðen ga laj na bakòrujco ma, 1 wuða qaa a na lee naa bawor ba yô wàà, a na fanja pi na akodën ma. Đaa a na lee ma na gөj wàà, a na rı rı na sirësirë gaðuu abaja ba ԛа ma. Usirësirë de u na pala ba yô һagdee a na lè pi ma. Bađe ba kûn ni ace ati һә bukòi a na lè ma.

A ta naa yeeeyee n'ayó na laa nektaa de, ade tojo ni apı ati du bakòrujco ni adeu na 'bana na kishenje. Na du àsíyà gboo na saa na tam nđee kë ba koc na һә nektaa na ma, aduwaa nektaa k'a na da tam ajuñii na. Nektaa de, a na tí na pra gukòr. Đaa ba na yeeeyee icaacaaca laj ma, ba na tojo polen na biperidli ni na shee icaacaaca bađe, ba ta sâ caacaaca baa apaña laj. Polen a lee lee qaa gisoro kufuro ma, ashee àyó injuñii, a na pala àyó 1 na һum iyupi. Đaa ىñojo ba na sê n'ayó na sirësirë gөj ma, 1 ti séra apı n'ishedü gboo ashee àyó nđee laj ba na sê ma.

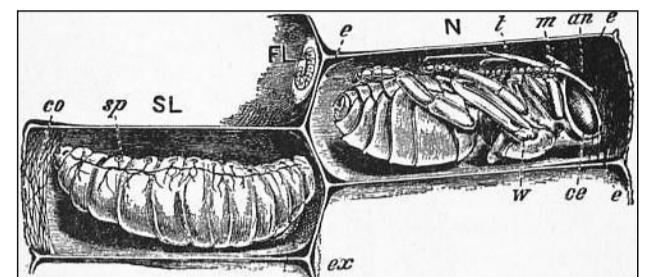
## Аңоңо andawa

Gi ta lê wàà, gi këeshu, аңоңо a lee gakòi һagdee ga na da ىkulo ni ma na, qaa ikunakuna n'acè ma. Na k'i lee ىkulo ni na, аңоңо k'a séra ada fee na. ىkulo ni, 1 wuða 'bana, batenleeja, akoro n'ishenje ba lee këbupi ma.

## 'Bana na bapur

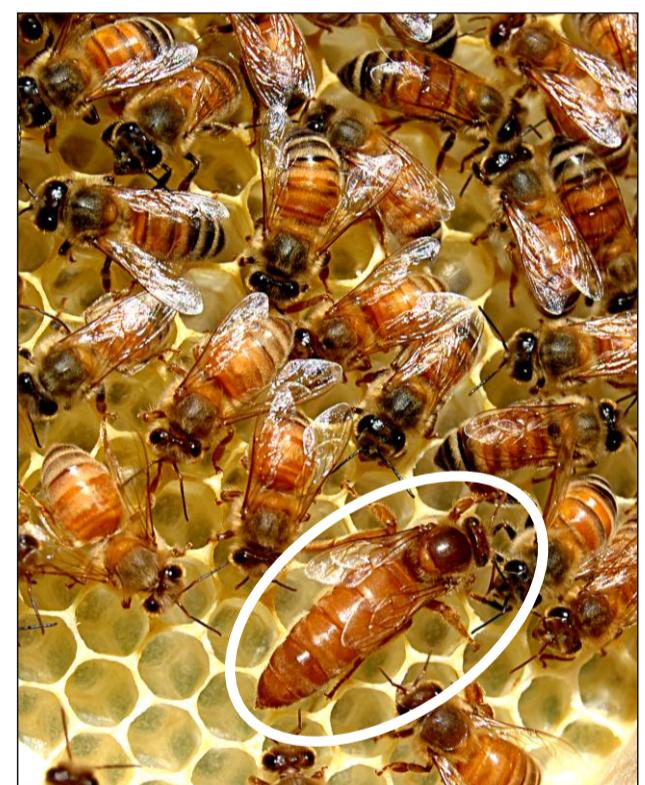
'Bana a lee ka ىkulo ni kañumı adjekonc. A sëñkëla ka awu ىño-

jo basaaka. Ishilé iturka kañkem a doo ansela ni ma, ade dôo ىkòrujco ni ndejkono naa akco pi. Giları kuðuú de kandendən na akoro 1 na bodø ni.



Аңоңо kashenje n'аңоңо kaapi baku ni

Uduú de kañkem k'a koc na doo ayø na. A ti da һjuro ni tøc buja buriu ace buja bunun na du asela ikotoku-banyiù ushilé baa սpaña. A ta qû asela de, ishilé иріу ni 1 na lee naa aye pi adoo ishenje. Ba-



Nnari n da asela kaku laj

tænleeja bađe ba ti shee ishenje bađe үjıw halı ishilé cuni naa aseu pi baku ni na mmana nđee ba na yida wàà, siir ma. Ncén ىkəj ishenje bađe ba prâ аңоңо këbupi. 1 ta tí tê ishilé akoon'uden a du asela de ma, аңоңо këbupi buđe bu doo bagilopí.

## Akoro

ىkulo ni akoro iturka qaa ishınun iden ma, 1 na ԛа naa асәңкәла awu kebasempre. Akoro de kanñema njı gөj, 1 naa bôđo 'bana.



Iŋojo batənleeja

Ama akoro de kandee n shi bodo 'bana ma, n na ci ci kpaari.

### Batənleeja

Mbaqee ba saa ma, bani ba lee batənleeja pı. Ba tə ba səra atə qaa ıkotoku-ınyi-na-təb ma. Bani pı gəj basəmprə mbaqee kə ba lee banjumi na ma. Aŋojo atənleeja a ta ləŋ qulinya nı kpataa, ıbəkɔi bakolom koo kulumi na a na lee naa acii. Atəma ndee ba na lee ma na gəj, ba na cə asəla kaku na siir kammana. Ba na shereshere i, naa 'bana a səra adu asəla, asəla kaŋku baa mpaŋa nı. Ba na pempreŋe na tɔjı gukoruŋčča. Njisudə katam ba na wu gusərə baŋku nı na kədə bapra



Foto 05 : Pixabay

Iŋojo ba tı yee gaqulaka gafɔli

naa naa yee nektaa na pı atı na dəu na 'bana n'ıshenje.

### Iŋkulo kuyugu

Ba ta tı yêgo yego, baqee ba yûga baŋkulo akpala ınyi. 'Bana ade shêu gaqulfolı n'ıyojo baqee kansau ndən naa apala ıyojo basaka n'asəla ıdən i nu tı pı 'bana ma. Usəbu nı asəla i na lee ıdəŋkən nı, ama ujw ndee ba na shee ısheŋe baqee ma, i na tı pala ısheŋe baqee kuqən a prâ ıyojo 'bana koo atənleeja.

Nsəla nsəbaka ndee n pi 'bana ma, 'bana de ade yee naa akə ısheŋe mbaqee ba lee bana kəbaja ma, basəla kaku nı. Gani kaŋkəm a wuqə bukɔ buqən bu na pala ıyojo basaka ba pàá kɔ lēe banjumi na, ama batənleeja ma.

Tam ndee iŋkulo nsəbaka na 'bana ba ce atı na yee gaqulfolı ma, akorlaaja a taa səra ari pı atı du agukɔrɔ kaŋkau nı na dəu.

### Iŋojo asùrá asùrá mbaqee ba da ma

Gı ta lə wàà, gı nyâu ıyojo, gı tı gı səra anyau pı akun bâtɔ, ıqulinyala na babuqulaka. Asùrá de nı gəj, ıyojo gusùrá guqono n'ıyojo gusùrá kelenga. Iŋojo baqee katuutuma kə ba na du gukɔrɔ na. Aŋojo afalja a da, aŋonja gboo a da. Iŋojo ba da qulinya nı ma, ba tə qaa asùrá ıkotoku-banyi. Ama Gafaraŋshitəna nı kəbaja ba tə qaa asùrá ıkotoku-banyi ma. Gani kaŋkəm ıqulinyala baa upaŋa u wuqə kuijoo, bani pı gəj:

- Gamalikatəna kuijoo
- Gamalikatəna giteŋshilelaŋ kuijoo
- Garifontəna kuijoo
- Garifontəna kuijoo
- Gacələŋtəna kuijoo

### Aŋojo n'arè

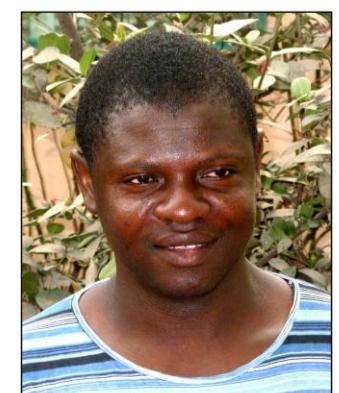
Bayɔka baqən buyeu nı ba tı ı wàà, ıyojo basəbaka bupu quli-

nya nı, i tə qaa buja bukuli-ıshinun ma. Aŋojo a pra ka arè 'usoro asəbaka baa maa a tɔnɔ arè api qulinya nı. Kpaari, n'arè a ıŋfaanı aŋojo laj naa atɔɔ himma na tɔjı nı. Baqən gboo baqee ba tı dəu nı. Ayɔkɔ ndee ıyojo ba na lee ma, i yego. Kudən nı gəj gukɔrɔ guquka, bukɔi ba na yida wàà, polen ma, na mmana ba na yida wàà, siir ma. Ide tı lee mmana ndee baqee ıyojo ba na para n'asəla kaŋku, i ta jî wàà, gaqən gaqən ga tine faa. Na mmana ndee, arè a taa səra alecendere. Ayɔkɔ ndee aŋojo a shi na lee ma, i lee aŋfaanı na ashee arè, i ta cɔɔ wû na gukɔrɔ.

### Mu pala ka ıyojo



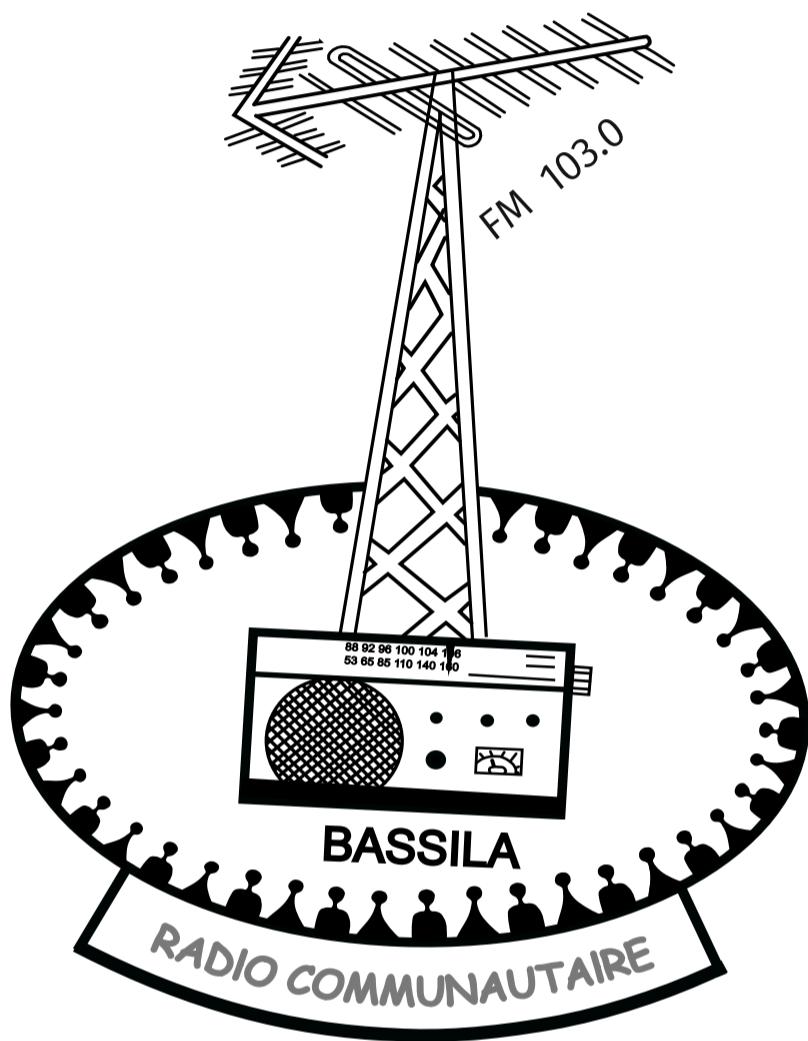
**kə ba kɔ yego qulinya nı na ?**  
Bere ba na kə aqo naa naa aqeepeえ ukurú ma, i pala ıyojo kə ba kɔ yego na. Gani kaŋkəm i kɔ wuqə ısheqə n'ibɔri baqən ba na kə ıyojo ma. Bayɔka baqən gboo ba laa na faŋa atu wàà, ıləmə gi na lo atiwara nı ma, i tı kərə ıyojo. ıləmə de nı gəj, ndee gi na wu n'anjo wàà, gi na kə i na gəj ma, na ndee gi na wu atawaryɔkɔ wàà, ayɔkɔ de i ınum gishebu ma. Gi na wu ıləmə de naa ıyojo kəbaqən ba na ci gəj ma, mbaqee ba saa ma, ba na təbə təbə asheu gusau guqolı. Ide prâ wàà, gusau ıguqee ba təbə gəj ma, kəbafumı bayɔkɔ k'ı kɔ na ınum gishebu na, aduwaa ıyojo ba na toŋo polen na shee bayɔkɔ de n'i na ınum. Ayɔkɔ ıshinun ndee ba na fum qulinya nı na wu ma, ıshiri-nə-təb-n'udən n'ıyojo bandəndən ba na pala i na ınum. Iŋojo ba ta fâa, ayɔkɔ de k'ı kɔ na ınum na. I tu səra api na inawiya babumbənɔ ashee arè. ☺



Aŋonka:  
ISA ASIS  
Rahaman

# Raadjiyoo Ef-Em KUFEE

Raadjiyoo ndee a na lee n'anyin faawuu  
baa njəŋ n'anyingikrə kpaakpaa ma.



# İñongo ba tı da ifilim n'abupá ni

Bañonka : FAN DAM Maraye na IDRIISU Muniifatu

## Maya ajoño

Mbupá ndən n ɖa, ba na yıda wàà,  
“Maya ajoño” ma.

Ba laa bumaa buləka bulei  
kifilim tuutuumma na Maya  
ajoño.

Maya ajoño n'abasoro  
ba tı lee alesura tuutuumma.



Foto : TSASKE Marteen



Foto : Disneyclips.com for non-profit use

## Winii de Puu

[Winnie the Pooh] Mbupá ndən n ɖa, ba na yıda wàà, “Winii de Puu” ma. Ba yo njı nqulinya ɳju-nii ni. Winii a lee urs ajala ndee a sɔlɔ gukɔrɔ páá ma na, ama uŋojo kə ba na shee ni gaye na.

## Mencester kampá [Manchester]

Mencester a lee İngilishitəna kampá mbumbənɔ n ɖen njı.

Ba tɔ̄ ajoño apra na bampá kalamba, aduwaa ajoño a lee bukóı bu na lee atəma tuutuumma ma na.

Baa ɳka na u fəl mpá nde ni, shee a  
ŋ̊e ajoño. GUGU

## Ajoño kafidiyoo

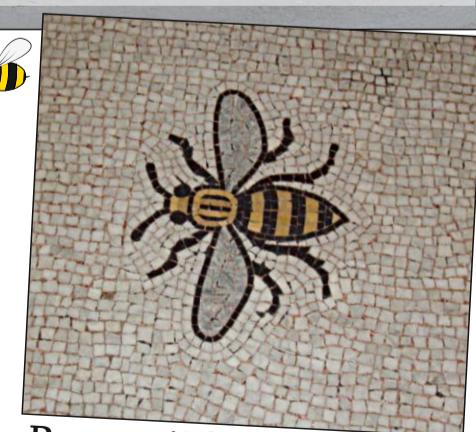
[Bee Movie]

“Ajoño kafidiyoo” a lee bumaa buləka bulei kafilim abumbənɔ na. Beri Bii Benson [Barry B. Benson] a tı kə agiscc.

A lee ajoño ayifala na.  
Giscc giđe gi tı lè qaa a wa n'arisəmprə qən ma.



İñongo kifoto banyu badən Mencester kinyuŋca laj



Bameerii kaatəna  
ga da cerecere

# Gukɔrɔ guloka ashee arè 'alaafiya



Đoo buja iкotoku-banan pí gəj, qaa qulinya aŋjunii a yɔ wàà, gukɔrɔ gu lee ulémə usoŋsono ndee u na kaŋa n'arè ishedu tuutuuma ndee k'i gorø akaŋkør na ma, kùlémə nì ma na. Berei ba yee ūyɔu páá ace ŋyu ma, ba kɔc tì kađa na tur atu wàà, gukɔrɔ gu lee ulémə ubumbɔnɔ na ashee arè agulɔ nì kalaafiya. Kanja ŋkøm ba kɔc tì lè atu wàà, k'i hìyèŋ ba côla ku na.

Ađuwaa ba ta côla ku, k'uū kɔc na wuđa ikaši na.



**Gukɔrɔ gujuka kaŋfaani**  
Gukɔrɔ gu lee bukɔ buđen bu, u ta naa jî n'asənsi na k'i lee kayęguu na, gu na shee alaafiya gulɔ nì na. Na kaŋa n'akı na ci ibobo n'ishedu, na shee ikaši ŋkøwa nì, na pemreŋe akònó. Ba tì sëra atɔc gukɔrɔ na lo qaa sikiri ma, na jì na baamunu ndee ba na jì na sikiri ma. Ađuwaa, ŋko n tì cëpra gukɔrɔ were awu sikiri. Ama k'i lee arè a jî yɔguu afəl sëriya naa i tí na pí na wahala na.

## Gì kɔc na baa aŋa na alaakaari

Ama arèi a na shedé shikiri kusheđu ma, a pàá na jî gukɔrɔ na. I sim gboo gi naa lee ndənđen na



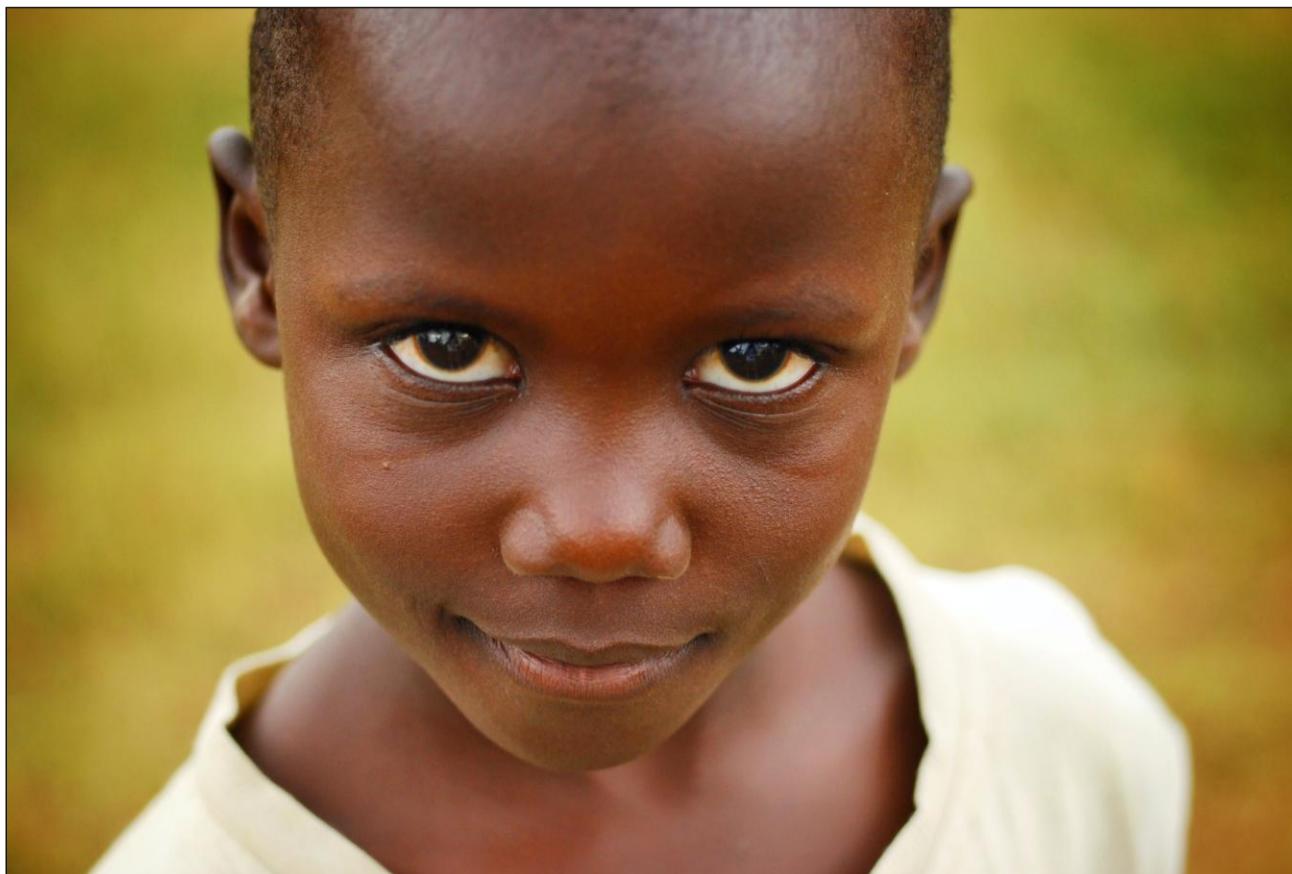
shee bapi mbađee kë ba kana wuđa gaja gapəlmə na ma. Ađuwaa i tì sëra apı na galifɔlì ashee kupi ; ama i sɔm naa gəj i lee.

## Anyiŋkɔi gukɔrɔ gu na kiđe ma

Gukɔrɔ gu tì kiđe ishedu tuutuuma qaa : ukɔlo, սwələcika, masasara, gulusudaka, akonɔfalka (ubodu [ hyper ] n'urəgu [ hypo ]), ujì kucəpəru gulɔ nì, n'ideñ acəŋjø... Kanja ŋkøm, gu tì ren mpəu ba ta lée na bushi na cækər. Gu tì sëra afaa gayoro arè agulɔ nì gboo.

**Lô ma gukɔrɔ qaa  
bushi bucəkərka ma**  
Usudu u ta shî arè, na ba fur iđoođooka ilarj bođo, i sim ba cɔc gukɔrɔ naa kannyinjkɔ n pàá gôro na.





Iburuburushi, gasukuli (lakpalakpa), aborō, nnyoŋkra, bapi banyuŋkā n'īdēn acəŋə..., i ta qâ n'arè, na ba cōcō gukɔrɔ, karè agulɔ kampəu kī n kō na nyoŋkér na, ndé n ren.

Ipi i ta fôr akaayε, akikei i ta pâda, aqandarū i ta qâ n'akī n'u cōcō, i na ren ren.

Đaa bukɔ bu na fédé koo bu na tēu arè naa naa sətər nī ma, a ta cōcō ku, kaaɖu ga tī lee sooci.

Upi a ta sôđa yɔguu na k'á kana sêra ace na nī logita na, n'u cəkər nī a tī faa adoodqoo.



I tī faa alee akī sooci naa á ye kpâ logita nī ba kîde akī.

Upi nđee k'a kana qoo anyoo na ma, u ta naa cêkər 'unukulu, 'anyoo k'i kō na sōm uđuú na.

### Jî ma gukɔrɔ

### đaa ʊləmə đēn ma

U ta saj na cêkəla na kelenciaja kabuto na nyem, i tī kiđe ɪshəđu tuutuumma đaa akonofalka n'īđēn

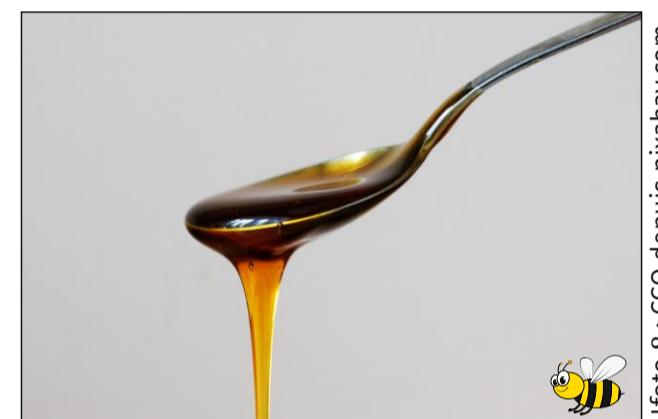


foto 8 : CCO depuis pixabay.com

### Đaa gukɔrɔ gu na jene ganɔ nī kusheɖu ma

Akanyootaŋkā i ta lēe anyuŋkā, u taa sêra acōcō. Akuunyoo gu ta naa yôr akī, n'u đu gukɔrɔ kaaɖu, gayoro k'aa kō na goro na.

acəŋə ma. U ta saj na kêm ku fɔi, gu tī pala uju u cəpra were akuncēna nī, na shee arè faham.

GUGU



Baŋɔnka :  
ISIFU Rahinatu na  
BABABOĐI Saliimatu



# Iñongo Garidontena ni



Garidontena kijongo ba doo na Namibii kaatena ni na.

Garidontena na Garifontena kijongo ba lee gusurá guðejkono ku, ama bađe ba tı yø pı na félè félè. Garidontena kađongo k'a goro wuđa isana na. Agulc gu kpa bukelenciajato naa ajëba awu Garifontena kaja. A tı ñum kuyogu na du gukörö tuutuumma gboo awu Garifontena kaja.



Foto : Pixabay.com

Baa gadu ga da bai na, Garidontena kađongo a tı sëra na ta na ce baa ñka na. Butëna busaaka kijongo ba tı ci were na wu Garidontena kaja. K'a na shedé fofoi na. Gashempiđipidui ga ta rî ni, a tı sëra atođo agulc. Ađuwaa Garidontena ni kijongo, kë ba tco pı acékela na bađen na.

Ama ifumpi ndee bayeeka ba cëpra nnyemë naa gi na lo ma, i

na pı n'ünawiya na shee atiñongo bađe. Uñemë ndee gi na lo iwara ni ma, i na kë atiñongo gboo.

## Garidontena kijongo ba pıye aa?

Aai, kë ba pıye gëj na ; shee u ta naa nâashu pı koo u ta naa yêe á lâa bagukörö. Ama, gaja kotoku-n'awanan-n'isçökulumi-na-tëb-n'ikolom (1956) ni na, bayeeka ba tco Garidontena kađongo na Garifontena kaja aman pı naa ba ñüm. Ba man pı na, na yee wàà, ba ñüm iñongo baföli mbađee ba naa qû gukörö kuyogu awu iñongo basaaka ma, naa naa yee iñongo baföli bađe ba pàá pıye na. Ama iñongo mbađee ba ñüm baföli ma,

bapıyeeka pı páá. Ñku ndee ni ba na yida wàà, [laboratoire] ma, ni na, bayeeka ba lee ntëma nde. Ama iñongo baföli bađe ba bëla ba qâ ñku nde ni naa adoo aram na buđu. Bayeeka bañku nde n da Gamalikatëna kagunyisono laj, gatëna ñgađee ba na yida wàà, Bresil ma. Ñkëñ na baram Gamalikatëna ni kpataa naa akë iñongo bañono, ba ci.

## Garidontena ni kagukörö

Đaa atëbaya ba buđa na laa gukörö ma, iñongo ba ta qâ guyo ni, gjiböjö jì ba na cim ku abëđa naa aye laa gukörö. Iñongo bađe ba cîi. Kañkëm na bađen ba sëba iñongo kudëu. Bađen ba kal iđakaa, bađen ba tı akau, bađen ba cëaku acékela n'iwa na ncë,

bađen ba wakér àyó ni na qëu na pı ncën. Iñongo bađenka kuyos ufołi u pı ashee baa aja Garidontena gañunii ni ma, na i waga na buđu buñunii.

Kë ba na yala Garidontena ni kagukörö ace gađulëjka na, Garidontena ni na ba na jì ku. Buđri bu na ce butëna bufołi ni ma, kë bu yögö na. Ba shee buđontëna buđen íkò wàà, ba yâla bakörö Garifontena ni. Ama gakoloj (2018) na ba shee atëgatëna Benëe íkò wàà, gi yâla atugukörö Garifontena ni gboo.

Gukörö itën bukuli bonyu (2 000 000) bu ba na laa qulinja ajuñii gaja na gaja. Bukuli bonyu buđe ni, Garidontena ga tı shee daa ikotoku-isçökulumi-na-tëb-n'ikolom (156 000) ma. Kîđe ma atëntëñ, i tu ñê Garidontena kabutëna bunan mbuđee bu na shee gukörö na wu ma.

## Gaja na gaja kakörslaaka

Đulinja	itën %
Çaina	itën %
Garidontena	itën %
Etiyopii	itën %
Tañsanii	itën %
Anđolaa	itën %
Santrafrika	itën %

Bañonka:

TSASKE Stëfani   
ISIFU SUMAANU Rashida  
DRAMAN Mustafa



Ükul



# Abüpá kafaade Ganaana



Atabüpá kafaade gi na yida wàà, “Ganaana” ma, a naa da gishébu na lee ntëma qaa i sim ma. Pàá ma nyîr álanj na. Gi lîge anyin ayokoi i da ncën ma :

**Atigikrè anii kabò** ifòlì na kijono, na kayida tòò inyì-na-tèb na ce, afèlè fèlè.

Ikrè ifòlì kija tuutuma, tòò qaa ayida giwa-n'ishinun ma na ce.

Ikrè de ni gèn : Gisombaja, gibarbaja, gjuguja, gifòno, gitombuja, givorubaja, gïdafunjia, gifelandija, gisemereja, gïygbeja, gilugbaja, gicérba, giburuja, gïceleñaja, gïloosoja, lca kagijs, gïgëeshi-ja, lfè kagijs, Ajaa kagijs, gïsçolaja,

Ükul



gibiyalija, giwaamaja, Guñ kagijs, Mbëlime kagijs, Nateni kagijs, Nganganj kagijs, Naudém kagijs.



**Buñe buturka** n'abc nomba bañunii asùrá afèlè fèlè ; kaya, gitani kotoku-na-gusaü [1500 F CFA].

Buñe kifèlè asùrá asùrá ; kaya, itani kotoku adçejkòno [1000 F CFA], na kotoku-na-gusaü [1500 F CFA]. Buñe kib àtò afèlè fèlè ; kaguyá, udçejkòno iðalishiriü [300 F CFA].

**Añgrees** gi na kur gboo na yala cei cei ma, a naa da ayogó ; uni k'a na bon ayon na. Gi tì faña nì kiloo udçejkòno (1), banyiü (2), na banan (4) na kur. Ka gi na yala kotoku apélmè na.

Tòò bukøjekònjò bukolom gajaka halí bunun na gusaü gitenshile jì gi na tine ; tòò aditenee halí asiibi.



Lêe ma konkaari ajede atu naa ajì kariiba.





## Nawaaliyatu na Matinu



Ayokolaaja (4) : BURALMA GAFFAARU Agaibu, Koñowar

### Gukamakama

Ushilé d'en na Nawaaliyatu na Matinu ba ce ati na kamakama n'úñonja. Ba kpa guyo guðen sul ma, na ba røñø bukòi buðen kañkämpre. Ba ða na kiðe kiðe ma, na Nawaaliyatu a ñø bu afañø Matinu. Kë ba yø kabukç na, na ba yee gaðuføli asø. Ùñono d'en aðe sara na pø akpa guyo guðe sul na yee a sø, na Nawaaliyatu a kuro alø nø wàà : « Bukòi buðen bu bøløbølø na guyo ñkøñ. » Ùñono a taa agaye akiðe ma, naa añø gøñ.



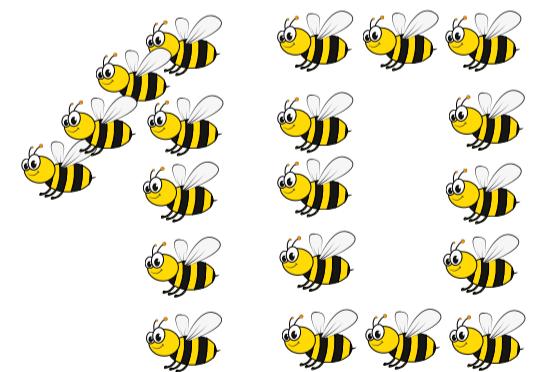
Gaðui a tør ace Nawaaliyatu na Matinu sul ati sø ma na gøñ naa ataba pø wàà : « l yø bukòi buðe aa ? » Na wàà : « Aai ! » N'ùñono a tøc utam wàà : « Iñøño nø gøñ. Ba lee bukòi gásono naa awuða añfaani abumbønø. Ba tø pala àyø i tø ñum gishebu. » Na Matinu a taba wàà : « Bai lañ na ba na pala àyø i na ñum gishebu ? » Na Nawaaliyatu a tøwø wàà : « Mu nu ba na jø ? »



N'ùñono wàà : « Daa ba na sø n'icaacaaca ma, ayøkøi i jee àyø kabuñuma ma, iðe tø patør na børiði ibumboñø. Busøu na tøbø tøbø icaacaaca lañ i na pala ba na yuga akoðe n'ayø. Icaacaaca babuto bu lee ka bujø. Buni bu ba na nyem naa naa ñu gukørø. Gukørø gu cøm awu shikiri. » N'a køø taba pø wàà : « l yø gukørø aa ? » Na wàà, baðe ba yø. Matinu wàà, aðe nyem ku na gaari gacalai. Na Nawaaliyatu wàà, aðe a na køø ma, ba cøkøla ku na

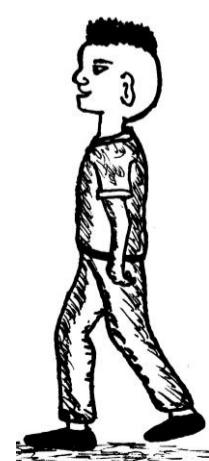
ashee aðe a nyem, gu san pøá. N'ùñono wàà : « Gásono, iñøño bagukørø gu san pøá. Ama ba ta tøu arè, i na yor yor pøá. Galaj naa ma na lée nðøndøn n'iñøño.

**Añønka:**  
ISIFU  
SUMAANU  
Mustafa



### Utabø

- 1- ñka na Nawaaliyatu na Matinu ba na ce ?
- 2- Aña na ba wa na ma na ?
- 3- Maakø kafaawø na ba lee ashee pø ?
- 4- l cøm ba naa cør n'iñøño aa ? Maakø lañ ?
- 5- Lø ma gaðui i yø wàà, ba tø ba søra añø iñø ma, naa alø maakø lañ na ba na ða ñkøñ.



**Gucérá 1<sup>ka</sup>**

Nawaaliyatu na Matinu ba wuđa basoro bađen  
ηkəlè ní. Babasoro bađe ní, baa aña a sɔ́lɔ́ bukɔ́  
buđen naa awuđa aŋyida gboo afələ. Yêe ma Na-  
waaliyatu na Matinu babasoro bađe bayida  
ashee pí naa alə bukɔ́ baa aña a sɔ́lɔ́ ma.

- a) Upigii ndee a sɔ́lɔ́ gukɔ́rɔ́ ma,  
a lama awu Alimatu.
- b) Maruđ a lama awu upigii ndee  
a sɔ́lɔ́ yaauu ma.
- c) Rafiyatu, gapisəmphi ŋgađee ga jëba awu ma,  
ga sɔ́lɔ́ shiŋgom.
- d) Arè ndee a sɔ́lɔ́ ntajkɔ́ ma,  
a lama awu Maruđ.

**Utabu :**

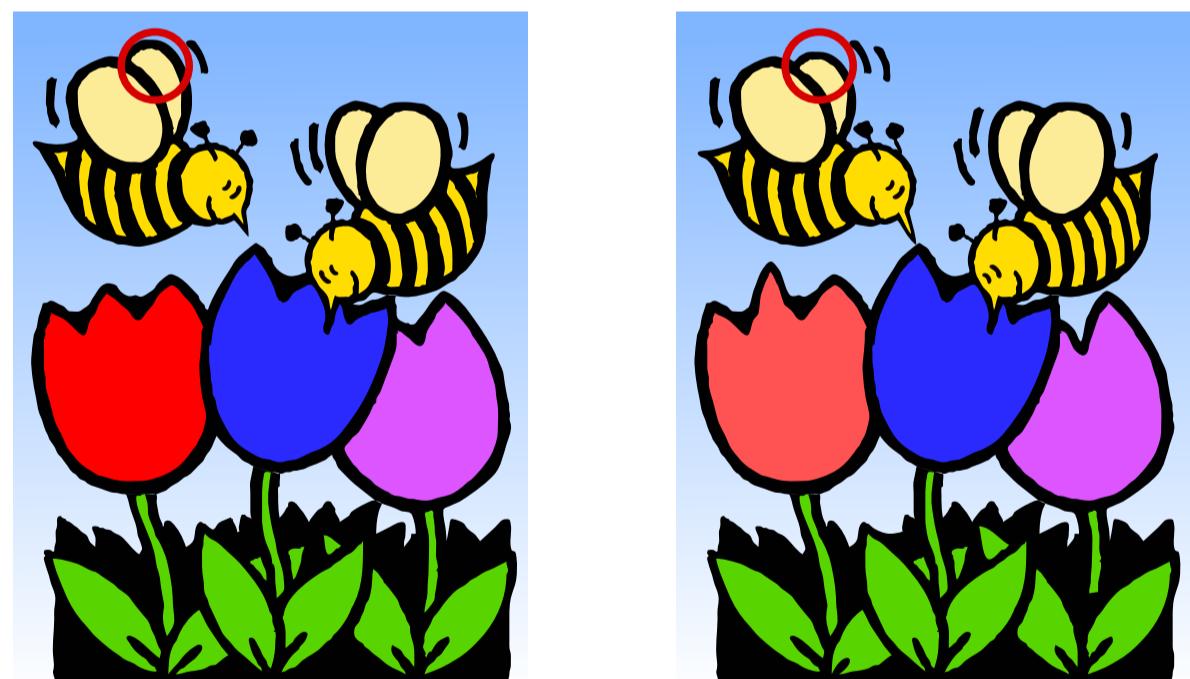
Mu nu Shaban a sɔ́lɔ́? Mu nu Niimatu a sɔ́lɔ́?  
Aña sɔ́lɔ́ ka ıkulikuli?

**Gucérá 2<sup>ja</sup>**

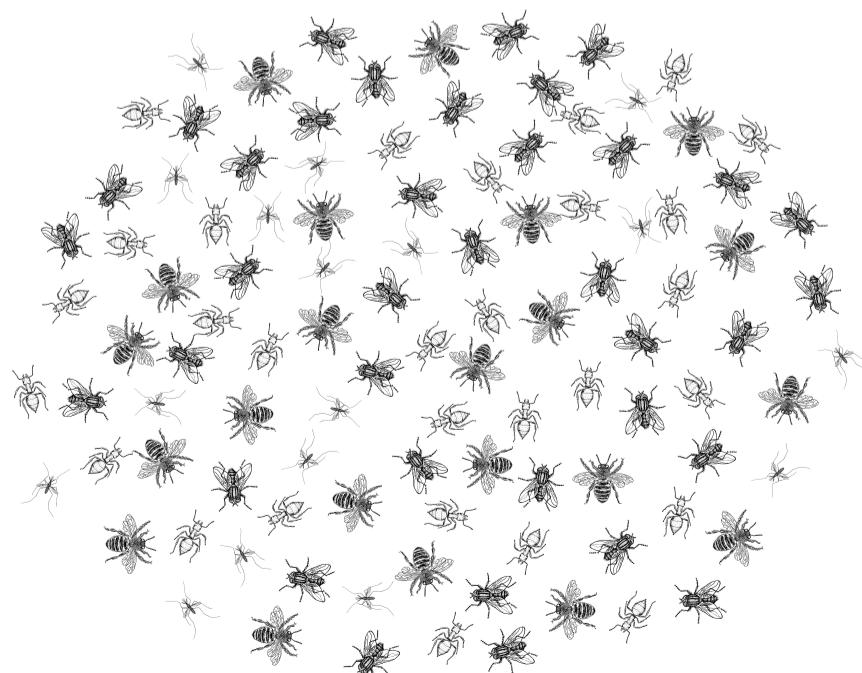
I ta naa fâl gađu gađen n'aŋoŋo a yu i rëŋe, anyu kîđe kiđe aŋe naa a pâá tì tâu anyin na. Galanj yêe ma uŋoŋo mbađee ba da qaa nde ma, atco n'uni GuGu 10 kaja nde aŋunii ní. Asëba na mbusaú nsëbaka halı akoo kanja laŋ.

**Gucérá 3<sup>ja</sup>**

Yêe ma ayoko ndee i pala ıfoto  
banyiu mbađe ba fâl na bawor  
ma. Ayoko de i pa tëb-n'ınun.  
Busëbaka bu gi bar kúlkúlkúlú na  
faŋa gëŋ.



Ifoto : openclipart.org na TSASKE Marteen

**Gucérá 4<sup>ja</sup>**

Bukɔ́ mbuđe ní, yêe ma mbuđee bu lee  
uŋoŋo ma, naa alə ba pa ba?



# ŋkɔrc

ŋkɔrc n lee akodən ni daa kókó ma. Ba tı séra anyem ŋkɔrc daa ba na nyem kókó ma. Ama k'á sérə anyəŋə upijala daa kókó ma na. Acafuno ní ba na lee na ma.



**ŋkɔrc kayɔkɔleeka na ma ashee daa bere təb halı bere akoo ma :**

- acafuno eguwé uqən
- ılaku koo atoncunu
- buto
- gabonombaba banun kaaja
- anyanu
- kaنجwa

U ta sôlɔ, u taa lêe na kaنجwa koo fɔi. U ta qû kaنجwa, n tı pîl were naa afuba kɔla.

U ta qû acafuno eguwé uqən, u taa sérə aleen na gabonombaba banun kaaja. U tı séra aleen daa bere akoo bonyem ma.

**Ayɔkɔi ba sérə anyem na ma ma:** gukɔrc koo bupakushi koo sikiri na miliki

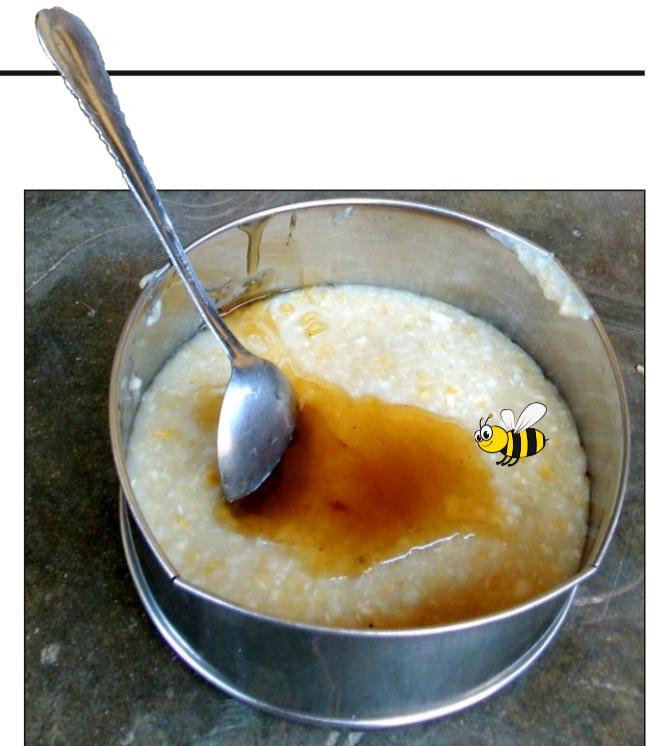
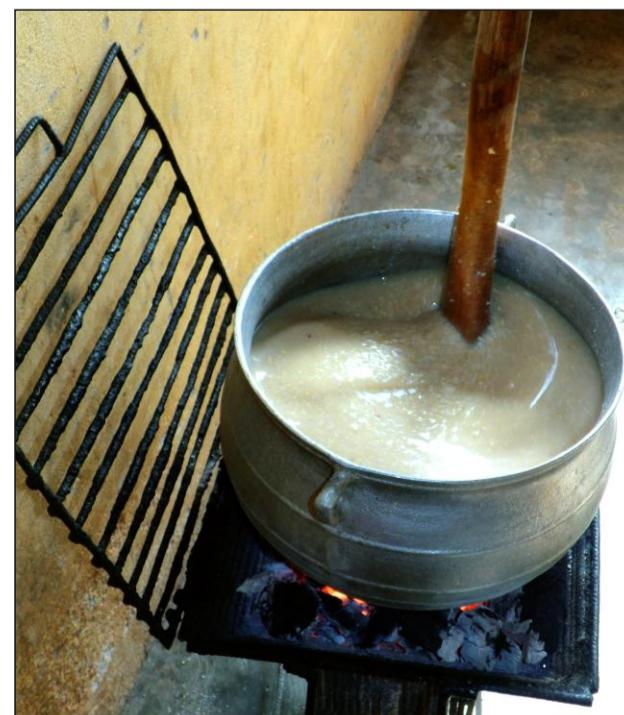
## ŋkɔrc kuleu:

U ta yêe acafuno, akı sâkəl ajel i kû naa aye sooya i pîl akim. l ta qôodoo, akı tɔɔ ace na cɔni ba krâ.

U ta kpâ afal, akı qû utoñu atər gabonombaba buto naa aye pemptreñe acafuno ikraka de alaa kafoi. U na tɔɔ acafuno ikraka de ni, adu leeke ni adu buto ncən na tootoo. Afoi iđe tı sér àlañ, akı tı nyi na laa i. U boño ma, akı yêe gasəwa ali unaru de u qû buto ni ma, alaa nfurukɔ abəđa naa alaa kaleleki afələ.

U ta ŋê wàà, u laa nfurukɔ n'afoi adur, akı fâa buto u tı nton ma, naa atɔɔ afur na tootoo na kiđe kuburu naa aye tɔɔ unaru ndee u laa umɔɔja ma, afur na tootoo i pâá sê ipi na, na kiđe kupul.

l ta jî wàà, u tı yee á qû kaنجwa, akı qû buto ni a nyêne naa anyi afur ŋkɔrc nde u tı nton ma, ni.



Na k'á na yee kaنجwa na, u taa sérə aleen nfónò gəj.

U ta ŋê wàà, n tı fal boño, u taa sérə apala utootou naa n naa pîl na ce. U ta ŋê wàà, n đor, akı tı pele buto busudaka u faa atı aten ma.

Naa á yô wàà, n pîl, shee á fôm acafuno kipi akiđe i ta bûro daa shuŋkaafa abɔɔka ma. N ta pîl, akı kəđə adu anyanu ni.



Afotolaaaja : TSASKE Stefani, Bashidı

U boño ma, akı yee bukóı ba nyêm na ma ma. Đoo, bañono ba na nyem na gukɔrc koo bupakushi. Ama nnyəmə, bađən ba tı nyem na sikiri adu miliki.



Ajɔnka:  
BABA BÇĐI  
Saliimatu,  
Bashidı



Ükul

# Anii, anyinatencacau kaginyipi ni

Anyinatencacau kaginyipi gi tu sêra acere anyin anyiñgikrê anii. Anii kañkulo n lee icêpêrû ijala [appli] tuutuma adu atêncacau kaginyipi ni na gikrê anii na kifoto. I tuu naa rêñê uwelê u na tör ma, iđe tu fajâ kütur.



I ta tîne "Abüpá kañku", i tuu sêra aŋe anii kabüpá ndee ni ba lee Gafulupi gayci kafaawil ma:

**Guuni na garomo  
Guyá kushilé  
Bañ na Aríjanna kaasapí  
ga ñe kagisanà?  
Acírisoro n'asáu  
bagusoro**



Ükul

## Gi t r Anii

I ta tîne "Gi t r anii", i tuu sêra aŋe abüp  ndee i na fajâ bujala ma; q a:

**Aluk **

**Awary k **

**B re**

**N j j ku ni kay k loka**

**Apilepile kay k **

**M n  a na yala?**

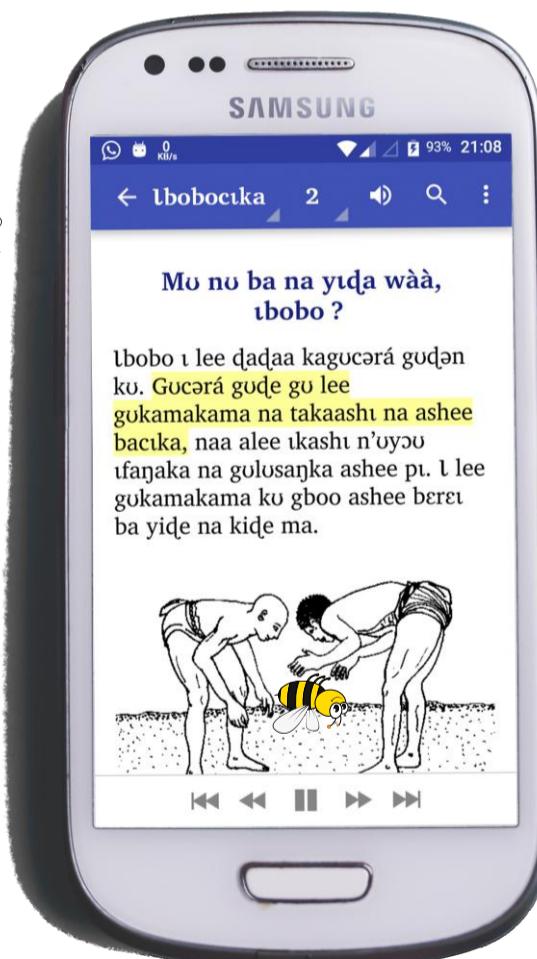
**M n  a sh ?**

**M n  a to o?**

**M n  a cere?**



K  ma " da aa 1 "  
la , a t a f j  anyin  
ab p   riu nd e i na  
lee at da aa kafaawil ma:  
**lyupi**  
** da aa kay k loka**  
**At g du kac ma**  
**kay k c r ka na ma**



I ta k  " da aa 2 "  
la , i tuu n e ab p   
i  n i na faj  at   
anii ka da aa kaleu,  
q a:  
** nyenu**  
**Faaba**  
**Iboboc ka ma**



I tuu s ra ab  at c p r  ijala i junii  
alaa Guug l Ple  [Google Play] ni.

Na k  s ra ak  nc n na, i tuu s ra  
ay ga ic p r  de g nyipi na g nyipi ashee  
anyimbawor.

# Mu pala ka iñono kē ba kō na shee bère bagukorō fōi na?

Ushilé dēn na arè a toño iwa na ce a tī lâa gukorō n'iñono ba wa na ni.



Lan na iñono gboo kē ba tēlē ba naa pala bagukorō fōi na shee bère na.  
Kibobo ni gi na ci baa njēj naa aye na ñē gukorō na laa gēj.